

Social- och hälsovårdsministeriets broschyrer 1999:14 swe

Romerna i Finland

Finitiko Romaseele

SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSMINISTERIET

Innehåll

Dagsläget	
Reformen av de grundläggande rättigheterna år 1995	
Historien	
Språket och kulturen	
Boende	
Social- och hälsovårdsservice	
Barnomsorg och skolgång	
Arbetskraftsutbildning	
Deltagande och föreningsverksamhet	
Internationellt samarbete och människorättspolitik.....	
Delegationen för romska ärenden	
Länsdelegationer	
Enheten för utbildning för romer	
Språknämnden för romani.....	
Romsk politik.....	
En kronologisk förteckning över utvecklingen av romernas situation i Finland	
Finitiko Romaseele	

Dagsläget

Romerna i Finland har fulla medborgerliga rättigheter och skyldigheter. De är både finländare och romer och de deltar aktivt i att bygga det finländska samhället. Uppskattningsvis finns det ca. 10 000 romer i Finland. Dessutom bor ca. 3 000 finska romer i Sverige. Den finländska samhällspolitiken genomgick en förvandling i början av 1970-talet. Då trädde också den första lagen som förbjuder diskriminering i kraft. Assimilationspolitikens tid från början av århundradet var över och en förbättring av romernas och samernas ekonomiska, allmänbildande och sociala ställning inleddes med hjälp av samhälleliga specialåtgärder. Undervisningen i den romska kulturen och romanispråket erhöll statsstöd från och med 1980-talet.

Romerna är bosatta i hela landet, men största delen av dem bor i städer i södra Finland. Romerna i Finland är fast bosatta, men reser ofta runt semestertid. Majoriteten av romerna hör till den evangelisk-lutherska kyrkan, precis som de övriga finländarna. Religiöst aktiva romer finns också bland pingströrelsens och de fria kristliga förbundens medlemmar.

I genomsnitt är romernas ekonomiska och sociala ställning sämre än de övriga finländarnas. Den starka strukturomvandlingen i det finländska samhället efter det andra världskriget har lett till att romerna har fått det svårare att klara sig i och med att traditionella yrken har förlorat en del av sin ställning. Det här är en av orsakerna till det svåra sysselsättningsläget och utslagningen bland romer. Tidigare förhöll sig romerna återhållsamt till utbildning, eftersom skolan var ett sätt att få romerna att assimileras med majoritetsbefolkningen. På 1990-talet har romernas inställning till utbildning blivit mer positiv. En av orsakerna är romanispråkets och den romska kulturens förbättrade ställning. Användningen av ordet romer/romani har blivit mer allmänt på 1990-talet.

Trots den jämlika ställningen i rättslig bemärkelse har romerna i Finland inte fått uppleva verklig jämlikhet i förhållande till majoritetsbefolkningen. I praktiken får romerna dagligen uppleva diskriminering. Diskrimineringsfallen behandlas av de allmänna domstolarna. Visserligen behandlas bara en bråkdel av diskrimineringsfallen inom arbets- och näringslivet i rätten.

Under de senaste årtiondena har romernas ställning i Finland förbättrats tack vare myndigheternas och romernas gemensamma satsningar. Majoritetsbefolkningen har lärt sig att förstå romska seder och att respektera den romska kulturen. Den positiva inställningen beror på de romska föreningarnas aktiva verksamhet och på de olika seminarier som ordnats för majoritetsbefolkningen. Informationen om utbildningsmöjligheter som sprids ut via romernas egen press har bidragit till en förbättrad inställning till utbildning bland romer. Nyheter på romani och romernas deltagande i konstlivet har också ökat majoritetens förståelse för romer.

Reformen av de grundläggande rättigheterna år 1995

Den allmänna attitydförändringen syns i reformen av de grundläggande rättigheterna från år 1995. Grundlagen förbjuder diskriminering ”ingen får utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person”. Den andra viktiga reformen berör samernas och romernas rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Trots att man i bestämmelsen skilt nämmer två traditionella minoritetsgrupper i det finska samhället, samerna och romerna, gäller bestämmelsen även andra grupper. I och med reformen av de grundläggande rättigheterna tryggades romernas ställning för första gången genom lag. Även om det i lagen endast talas om rätten att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur, framgår det ur motiveringarna att lagen förpliktar det allmänna att stöda utvecklingen av det egna språket och den egna kulturen. Det här innebär betydande stöd till en förbättring av romernas situation.

Även de två Europarådskonventioner, som ratificerats av Finland och som trädde i kraft i början av 1998, kan ses som milstolpar i den förbättrade situationen för romer i Finland. I samband med att Finland ratificerade konventionen om de regionala språkliga minoriteterna i Europa fastställde Finland romanispråkets status som ett icke-regionalt minoritetsspråk.

I realiteten är det skydd som lagen och konventionerna erbjuder inte tillräckligt. I praktiken upplever romerna diskriminering i det vardagliga livet. De romska kvinnorna sägs uppleva s.k. dubbeldiskriminering både p.g.a. kön och etnisk tillhörighet samt den romska kulturen kännetecknande klädseln.

Historien

Romerna kom till Finland via Sverige och Balticum på 1500-talet. Finland var då en del av storfurstendömet Sverige. Makthavarna i Sverige-Finland förhöll sig negativt till romer. Alla kyrkliga förrättningar samt sjukvården förbjöds för romer. År 1637 utfärdades en zigenarförordning, som gav rätt att hänga alla romer som påträffades i Sverige-Finland. Under det ryska väldet på 1800-talet blev assimilationspolitiken ett mål. På gräsrotsnivå umgicks majoritetsbefolkningen med romer i handelssyfte.

I början av 1900-talet strävade man efter att assimilera romerna med den övriga befolkningen. Det här skedde bl.a. genom att samhället omhändertog romska barn som sedan placerades i barnhem. Målet, fram till medlet av 1900-talet, var att införliva romerna med majoritetsbefolkningen.

När Finland blev självständigt 1917 fick alla folkgrupper finländskt medborgarskap. Den svenskspråkiga befolkningens kulturella och språkliga rättigheter garanterades. Romerna deltog i Finlands krig under åren 1939-45 och det här har starkt påverkat romernas finländska identitet. Romerna i Finland har en dubbelidentitet: de känner sig både som finländare och som romer. De finländska romerna ser sig i första hand vara en nationell minoritet. Motiveringen utgår från att de bott i Finland sedan 1500-talet. De är således finländare, precis som alla andra.

Språket och kulturen

Tidigare talade många romer romani i Finland. Språket bestod, trots att man saknade skriftligt material. Romanispråkets försämrade ställning har många orsaker. En av orsakerna är den negativa inställningen till romani under början av 1900-talet, vilket ledde till att romani inte användes officiellt och att det inte undervisades i skolorna. En annan orsak var behovet av övernattningsställen vintertid. Det var viktigare att få skydd för kylan än att tala romani. De yngre romernas första språk blev så småningom finska. Den traditionella storfamiljen som omfattar flera generationer har fått ge vika för kärnfamiljen, vilket också lett till att umgänge mellan olika generationer minskat. Mest används romani av äldre personer. Medelålders och ungdomar använder i regel dagligen finska, men de har också passiva språkkunskaper i romani, dvs. de förstår talad romani. Under de senaste åren har man arrangerat språkseminarier och sommarkurser i romani samt kursformad lärarutbildning i romanispråket. Det har visat sig att det de facto finns flera personer som kan romani än vad man uppskattat.

Den kursformade utbildningen av lärare i romani, läromedelsproduktion på romani samt inledandet av romanispråklärares arbete i skolorna år 1989 har ökat användningen av romanispråket. Det här har också lett till ett ökat utbud av artiklar på romani i den romska befolkningens tidningar. De riksomfattande radionyheter på romani en gång i veckan har haft en positiv inverkan på språket och på moderniseringen av ordförrådet.

Redan i slutet av 1700-talet började man i Finland samla in ordlistor på romani. Utvecklingen av det skriftliga romanispråket inleddes i Finland i slutet av 1960-talet. På romani har publicerats en lärobok för nybörjare inom den yrkesinriktade vuxenutbildningen, en abc-bok för grundskolan, en ordbok romani-engelska-finska, en handbok och en grammatikbok för språklärare i romani, en sångbok för barn samt delar av Bibeln. Biografier och sagor har samlats in med EU-stöd. Målet är att materialet skall användas i framtida läromedel.

Den romska kulturens mål är att uppfostra barn som känner ansvar för sitt samhälle och sin familj, som känner sitt språk, sin kultur och som har ett rikt känsloliv. Även de sociala aspekterna värdesätts. I barnens uppfostran ingår fostran till respekt för sina föräldrar. Samtidigt lär sig barnet romska vanor. Uppfostringsidealen avviker delvis från de finska. Målet med barnuppfostran är ett socialt och extrovert barn. Varma känslor, familjesammanhållning och kontakter till övriga romer värdesätts.

Boende

Romerna levde tidigare nomadliv i en s.k. utvidgad kärnfamilj. Till familjen hörde utöver mor, far och barn också mor- och farföräldrar samt övriga nära släktingar. I och med att samhällsstrukturen efter andra världskriget övergick från ett agrart samhälle till ett mera stadscentrerat samhälle har också romernas boendeförhållanden ändrats. Familjerna är mindre och interaktionen mellan olika generationer har minskat. Mor- och farföräldrarna saknar ofta möjligheten att föra vidare seder och vanor till yngre generationer och att lära sina barnbarn romani. Kärnfamiljen lever oftast i höghus som ägs av kommunen.

Boendeförhållandena bland den romska befolkningen var på 1960-talet ännu mycket dåliga. I början av 1970-talet fanns ett statligt specialanslag för att skaffa bostäder åt romer. Åtgärden innehöll också ett starkt socialt- och samhällspolitiskt meddelande riktat till kommunerna. De hör till kommunernas skyldighet att ta ansvar för att lösa bostadsproblemet för romer och göra det möjligt för barnen att gå i skola. Under åren 1975-1981 förbättrades romernas boende med ett specialbostadslån, med hjälp av vilket både kommunerna och enskilda romer fick lån med statsborgen. På 1980-talet bodde 20% av de romska hushållen ännu bristfälligt.

År 1996 gjorde miljöministeriet tillsammans med social- och hälsovårdsministeriet en utredning över romernas bostadssituation. Enligt undersökningen bor största delen av romerna i arava-hyresbostäder (på sociala grunder). Var tredje romsk sökande hade ett brådskande behov av bostad. Fördomar är mycket vanliga när romer söker bostad. Men i Finland finns också kommuner med ett välfungerande samarbete mellan romer och myndigheter.

Standarden på boendet motsvarar den övriga befolkningens i motsvarande förhållanden. Romer har p.g.a. sitt ursprung, fördomar riktade mot dem och sin ekonomiska situation mycket svårt att få tag på en bostad på den privata marknaden. Bostadssituationen har blivit svårare i hela landet. Det här återspeglas också i en försvärad bostadssituation för den romska minoriteten.

Social- och hälsovårdsservice

Trygghet och ett starkt stöd från familjen hör till den romska kulturens grundläggande drag. Romerna känner inte alltid till social- och hälsovårdsservicen samt hur man skall gå till väga för att få tillgång till tjänsterna. Romernas eget språk och egen kultur bör tas i beaktande inom social- och hälsovårdsservicen. Trots detta sker vården och omsorgen både inom den öppna vården och institutionsvården fortfarande på majoritetsbefolkningens villkor. För att förbättra situationen borde romerna garanteras ett antal utbildningsplatser inom social- och hälsovård.

Romernas svaga ekonomiska situation och dåliga boendeförhållanden återspeglas fortfarande i både medelålders och äldre personers hälsotillstånd. Romerna har högre sjukfrekvens än övriga finländare. I vanliga fall tar slakten hand om sjuka och handikappade, som helst inte placeras i institutionsvård. Hälso- och sjukvårdspersonalens utbildning omfattar redan till en del information om den romska kulturen och en handbok har gjorts för personalen inom social- och hälsovården.

Barnomsorg och skolgång

Behovet av kommunal dagvård för romska barn har ökat under de senaste åren. Det här beror till stor del på att unga kvinnor börjat söka sig till yrkesinriktad vuxenutbildning och till arbetslivet. En del daghem har också romer bland den anställda personalen. På det här sättet känns daghemmet mera som ett hem för romska barn. Till daghemmens uppfostringsmål hör att stöda romanispråket och den romska kulturen i samarbete med hemmet. På det här viset förbättras romska barns förutsättningar att inleda skolgången.

Största delen av de romska barnen vårdas i hemmet, eftersom föräldrarna anser att de traditionella uppfostringsmålen uppfylls bäst den vägen. Behovet av kommunal dagvård ökar i takt med att den traditionella yrkesstrukturen bland den romska befolkningen förnyas.

Undervisningen i romani inleddes i grundskolorna år 1989 på initiativ av två språklärare i romani. Undervisningen har blivit lidande p.g.a. lärarbrist och en bristfällig utbildning av språklärare i romani.

I skolan kan eleverna få modersmålsinriktad undervisning i romani två timmar per vecka. Alternativt kan man, i mån av möjlighet, ge helhetsundervisning på det egna modersmålet. Åtminstone fyra barn bör finnas i undervisningsgruppen.

Sedan 1999 är undervisningsspråket i skolan antingen finska eller svenska, men det kan också vara samiska, romani eller teckenspråk. Modersmålsundervisning ges i finska, svenska och samiska. Enligt föräldrarnas val kan barnet också få undervisning i romani. Lagstiftningen möjliggör att man i studentexamen avlägger romani som det andra modersmålet.

Målet med reformen av de grundläggande rättigheterna och av skollagstiftningen är att undervisningen likställs i alla delar av landet. Dessutom vill man förbättra minoriteternas situation och rättigheter. Reformen har klart förbättrat de romska barnens skolbenägenhet. I grundskolan har romska barn dock fortfarande mera problem med skolgången än övriga barn. Diskriminering och förbiseende av den romska kulturens särdrag kan nämnas som orsaker till problemen. I de romska hemmen känner man dessutom vanligtvis inte till skolans arbetsprinciper och målen med undervisningen. Många föräldrar har p.g.a. sitt tidigare nomadliv en svag skolbakgrund. För hemmet känns det därför svårt att stöda och motivera barnet till studier. De kulturella motsättningarna mellan hemmet och skolan ställer ofta barnet i en mycket ensam position.

Finskan som används i de romska hemmen är ofta ordfattig och begränsad. Den dolda halvspråkigheten leder till skolsvårigheter. Bristfälliga kunskaper i det egna minoritetsspråket och ett svagt majoritetsspråk leder lätt till utslagning. Eftersom den grundläggande utbildningen förblir svag, är det ofta svårt att komma in på den yrkesinriktade utbildningen eller att inleda fortsatta studier. Romernas problem att komma in i arbetslivet kan dels förklaras med de här faktorerna.

För de romska barnen är förskolans förberedande uppgift viktig. Förskolan minskar kulturkrockar och förbättrar de romska barnens språkliga färdigheter att delta i undervisningen. Skolan bör i fortsättningen satsa mera på att stöda barnets kulturella bakgrund.

Lärarytbildningen bör förnyas så att allt större vikt läggs vid tolerans och kunskap om minoriteter.

Undervisningsmaterialet bör innehålla information om den romska minoriteten, dess kultur samt historia. Undervisningen i romani har etablerats i en del skolor och i dessa skolor har de romska barnens situation förbättrats. Det är viktigt att stöda tvåspråkigheten med tanke på fortsatta studiemöjligheter. De romska barnen har ivrigt deltagit i undervisningen i romani och vissa skoltrötta barn och ungdomar har funnit ny glädje i att lära sig och gå i skola. Lärarna i romani fungerar som kontaktlänk mellan majoritetsbefolkningen och romerna. De får barnen och föräldrarna att inta en positiv attityd gentemot skolan.

Bristen på formellt behöriga lärare i romani samt på romanispråkkunnig personal inom dagvården är stor. Detta har delvis försvårat den behovsprövade utvecklingen av såväl dagvården som undervisningen i romani. Personer med romsk bakgrund har utbildats för att ta hand om dessa uppgifter och de formella behörighetskraven har fått ge vika för att man sökt efter lämpliga personer med ett genuint intresse. Erfarenheterna har varit positiva.

Strukturen för romernas yrkesexamina godkändes år 1997 och i examensstrukturen ingår yrkesexamen samt specialyrkesexamen för instruktör i romkultur. Målet är att man inom ramen för specialyrkesexamen kan specialisera sig t.ex. på undervisning i romani.

Arbetskraftsutbildning

Arbetskraftsmyndigheterna har i över tjugo år tillsammans med romerna arrangerat yrkesinriktad vuxenutbildning för romer. Samarbetet har bidragit till en gemensam strävan att förnya yrkesstrukturen så att den motsvarar dagens behov. De mest populära utbildningssektorerna i dag är social- och hälsovård, utbildning för lärare i romani och ungdomsledarutbildning, samt informationsteknologi och musik.

Suomen Romanko är arbetsförvaltningens och Europeiska socialfondens samarbetsprojekt som riktas till romer som antingen vill utbilda sig eller komma in på arbetsmarknaden. Målet är att bygga upp en helhet med åtgärder, som förbättrar

romernas jämlikhet i arbetslivet. Inledningsvis görs en individuell utvärdering med vars hjälp man kartlägger varje persons förutsättningar och möjligheter till utbildning och arbete. Projektet avslutas i slutet av år 2000.

Romernas utbildningsnivå har förbättrats tack vare den yrkesinriktade vuxenutbildningen. Det är lättare för en romsk person att delta i utbildningen, då det ingår andra romer i gruppen. Största delen av romerna önskar mera yrkesinriktad utbildning. Romernas situation på arbetsmarknaden är fortfarande svår.

Deltagande och föreningsverksamhet

Utvecklingen av den egna föreningsverksamheten gör romerna till synliga representanter för det egna folket. Man lyssnar till dem i samhället. Tack vare de ansträngningar delegationen för romska ärenden har gjort deltar romerna i den samhälleliga beslutsprocessen både riksomfattande och lokalt. Mycket återstår att göra. En av det finländska samhällets utmaningar är att få romerna att ta del av den demokratiska beslutsprocessen. I samband med de senaste kommunalvalen har några romer blivit invalda i de egna hemkommunernas kommunfullmäktigen och nämnder. Romerna har fem egna riksomfattande föreningar.

Den äldsta föreningen Romano Missio grundades 1906. Romano Missio är en serviceorganisation inom den sociala sektorn och barnskyddet. Föreningen erbjuder tjänster inom barnskyddet och verkar utgående från kristna värderingar. Dessutom upprätthåller förbundet ett daghem och två familjehem. Föreningen samarbetar med evangelisk-lutherska församlingar genom att bland annat arrangera sommarläger för romer och gudstjänster på romani. Romano Missio ger ut en tidning som utkommer fem gånger om året och som innehåller artiklar även på romani.

Organisationen för Finlands Fria Romani mission grundades 1964. Föreningen ger ut en tidning med namnet *Elämä ja valo* (Livet och ljuset) som utkommer fyra gånger om året. Tidningen är till största delen finskspråkig, men innehåller också texter på romani. Föreningen arrangerar andliga möten, barn- och ungdomsläger samt seminarium.

Finlands Romaniförbund grundades 1967. Föreningen koncentrerar sig på att bevaka samhälleliga frågor, så som diskriminerings- och människorättsfrågor via politiska kanaler och pressen.

Romernas samarbets- och kontaktpersoners förbund inledde sin verksamhet 1993. Föreningen utvecklar tillsammans med Utbildningsstyrelsens enhet för utbildning för romer nätverket för romska kontaktpersoner. Kontaktpersonen fungerar som en samarbetsperson mellan kommunerna, lokalförvaltningen, myndigheterna och den romska minoriteten och hjälper romer att organisera sina boende-, sysselsättnings- och utbildningsfrågor. Kontaktpersonen ordnar också informationstillfällen om den romska kulturen.

Gypsies Future – Stödorganisationen för unga romer grundades 1996. Föreningens syfte är att stöda romska barn och ungdomar som vuxit upp eller som ännu bor på anstalt eller hos en fosterfamilj.

Fattigdom och utslagning minskar människors möjlighet att delta i beslutsfattande som berör en själv. Principen om deltagande och kamratskap går ut på att lokala och nationella parter, den privata och den offentliga sektorn samt att alla människor skall arbeta tillsammans för att förhindra utslagning. Deltagande förutsätter att man har kunskap om olika frågor. Romernas tillgång till samhällelig information har varit slumpmässig.

Internationellt samarbete och människorättspolitik

Myndigheterna i Finland och Sverige och de romska organisationerna har samarbetat sedan 1969. Nordiska ministerrådet har också behandlat samarbetsfrågorna. Samarbetet är viktigt i och med att ca. 3 000 romer som talar finska bor i Sverige. Flyttningsrörelsen pågår dessutom konstant. Romernas Riksförbund är romernas eget samarbetsorgan i Norden. Centralförbundet har nästan tjugo medlemsorganisationer.

Den internationella unionen för Romer (The International Romani Union) grundades 1971 och romerna i Finland har följt med deras verksamhet enda från början. De finska romerna deltar också årligen i religiösa tillställningar runt om i Europa.

Förenta Nationerna (FN), den Europeiska Unionen (EU) och Europarådet (ER) samt övriga internationella organisationer fäster allt större uppmärksamhet vid situationen för och skyddet av nationella minoriteter. Finlands romer och myndigheterna deltar aktivt i detta arbete.

Finlands utrikesministerium ger ekonomiskt stöd till det arbete som utförs av Europarådets sakkunnigarbetsgrupp för romska frågor (MG-S-ROM). Holland har utöver Finland bidragit med ekonomiskt understöd. Arbetsgruppen har som uppgift att följa upp frågor som berör romernas utbildning, boende, sysselsättning och sociala situation. Gruppen utreder också diskriminering och människorättskränkningar.

Finländarna har i samarbete med Europarådet och Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) fört fram den ”Finländska modellen” i Europa. De finländska romernas deltagande i det beslutsfattande som berör dem själva, har bidragit till den förbättrade situationen bland romer i övriga europeiska länder. OSSE och Europarådet har under de senaste åren haft som mål att utveckla en modell för samarbetsorgan mellan de romska minoriteterna och statsförvaltningarna enligt den finländska modellen.

Finland har lyft fram den romska befolkningens människorättsfrågor inom EU. Bl.a. har Finland år 1999 medverkat till att utarbeta regler för hur man skall förbättra situationen för den romska befolkningen i Europa (Guiding principles for improving the situation of Roma). Med hjälp av reglerna klarläggs Amsterdambfördragets artikel 13 om diskriminering. Finland har som mål att inom ramen för det internationella samarbetet, tillsammans med Europarådet, EU och OSSE, utveckla samarbetet i frågor som berör den romska minoriteten.

För romerna har utrikesministeriets roll i förberedelserna av människorättspolitiska linjedragningar varit viktig. Ett av tyngdpunktsområdena för Finlands människorättspolitik har varit att följa upp och stöda utvecklingen av den europeiska romanbefolkningens jämlikhet. Eftersom delegationen för romska frågor har officiell status i Finland kan delegationen påverka landets människorättspolitiska ställningstaganden. Delegationen ges också tillfälle att ta ställning till de landsrapporter Finland utarbetat och delegationen kan sålunda föra fram viktiga frågor till en allmän europeisk diskussion.

Delegationen för romska ärenden

Statsrådet tillsatte år 1956 en delegation för zigenarärenden som arbetar tillsammans med social- och hälsovårministeriet. År 1989 blev delegationen ett ständigt förvaltningsorgan och dess arbetsfält utvidgades. År 2000 ändrades det svenska namnet till delegationen för romska ärenden. Ändringen i det finska namnet gjordes redan 1989. Delegationen verkar i Finland som ett samarbetsorgan mellan romer och myndigheter. Statsrådet tillsätter delegationen för 3 år i taget. Hälften av delegationens 18 medlemmar representerar romanbefolkningen och de övriga den statliga centralförvaltningen.

Till delegationens arbetsuppgifter hör:

- Att följa upp romernas möjligheter till samhälleligt deltagande och utvecklingen av levnadsförhållandena samt att ge utlåtanden till myndigheterna i dessa frågor.
- Att ta initiativ till förbättringar av den romska befolkningens levnadsförhållande med tanke på ekonomi, utbildning, sociala frågor och bildning, samt att främja sysselsättningen bland romer.
- Att verka för ett slut på all diskriminering
- Att främja romanispråket och den romska kulturen
- Att delta i internationellt samarbete för att förbättra romernas förhållanden

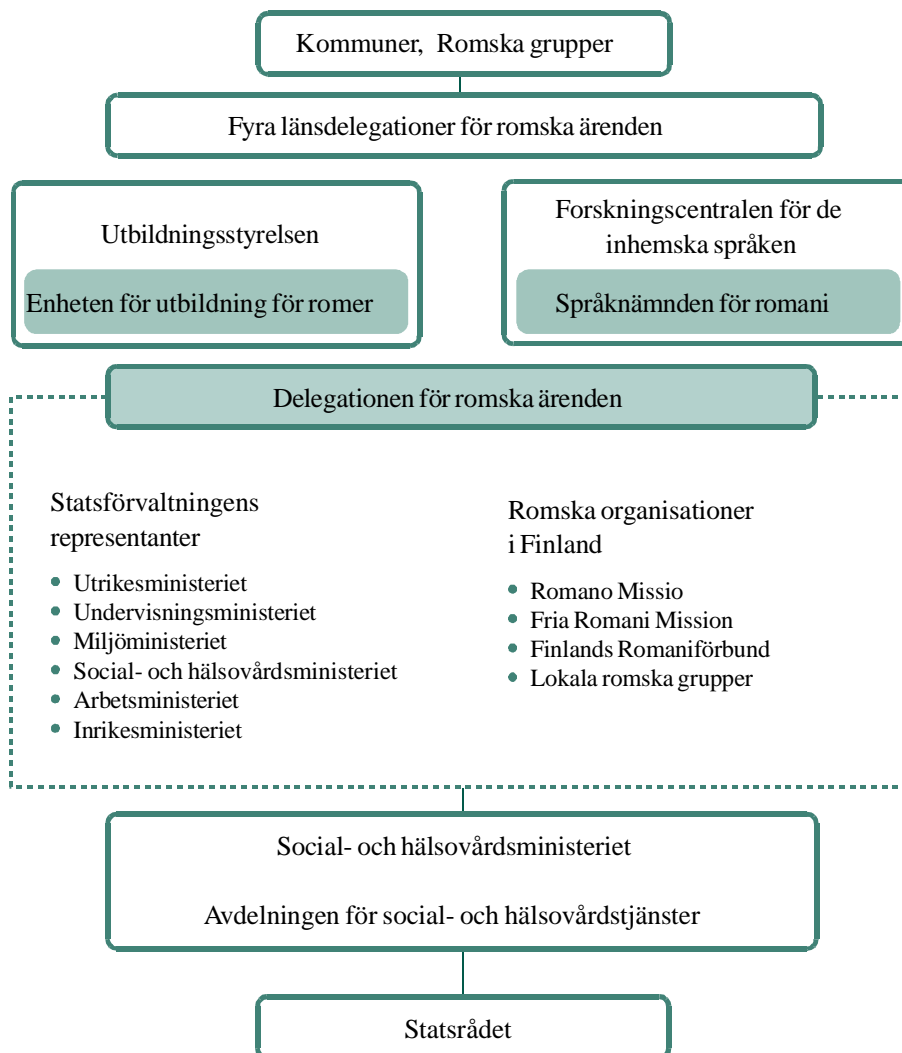
Delegationen har påverkat den finländska lagstiftningen och förvaltningsreformer i frågor som berör romer. Delegationen medverkade till uppkomsten av specialbostadslagen för romer. På delegationens initiativ inrättades också år 1992 en enhet som ansvarar för den romska befolkningens yrkesinriktade utbildning. Enheten fick senare namnet Enheten för utbildning för romer. Till dess arbetsuppgifter hör bl.a. att utveckla läromedelsproduktionen och den yrkesinriktade vuxenutbildningen för romer. Bland övriga positiva samarbetsresultat kan nämnas reformen av de grundläggande rättigheterna år 1995 som ledde till att minoriteternas rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur omnämns i grundlagen, samt att förbudet mot diskriminering infördes i strafflagen.

Delegationens arbete har följande tyngdpunktsområden:

- Att öka romernas deltagande

- Att stärka de grundläggande rättigheterna och övriga författningar
- Att den romska kulturen och romanispråket tas i beaktande inom dagvården och utbildning
- Att höja utbildningsnivån bland romer
- Att informera om frågor som berör social- och hälsovården samt de kulturella särdragen
- Att utveckla samarbetet mellan romer, boendemyndigheter och kommuner i bostadsfrågor genom informationsverksamhet i förhållande till länsstyrelser och kommuner
- Att förtydliga den romska politikens verksamhetslinjer och att förbättra den romska minoritetens situation
- Att utveckla det internationella samarbetet i frågor som berör romer

Administrationen för romska ärenden i Finland

Länsdelegationer

På initiativ av delegationen för romska ärenden inleddes år 1996 ett pilotprojekt med länsdelegationer. Projektets målsättning var att förbättra romernas situation genom att öka möjligheterna till deltagande. Delegationerna samarbetar både

med länen och med lokala myndigheter. De sprider korrekt information, främjar tolerans och motarbetar fördomar. Dessutom har de möjlighet att agera som medlare då meningsskiljaktigheter uppstår mellan myndigheter och romer. Delegationerna har blivit romernas och myndigheternas samarbetsorgan. Delegationerna verkar inte som intresseorganisationer som försvarar romernas rättigheter gentemot majoritetsbefolkningen. På det lokala planet har minoritetens deltagande i beslutsprocessen ökat mångfalden och förverkligande av närhetsprincipen.

Enheten för utbildning för romer

Enheten för utbildning för romer verkar inom Utbildningsstyrelsen. Verksamheten leds av en ledningsgrupp. Verksamheten finansieras med anslag från vuxenutbildningen. Riksdagens, regeringens och undervisningsministeriets ställningstagande utgör grunden för verksamheten. En av uppgifterna i Utbildningsstyrelsens arbetsordning berör undervisningen för språkliga och kulturella minoriteter.

Enheten för utbildning för romer har som uppgift att:

- förverkliga och utveckla den riksomfattande utbildningen för romer
- främja den romska kulturen och romanispråket
- informera och upplysa

Enheten arrangerar seminarier och kurser. I samarbete med olika myndigheter arrangeras informationstillfällen och diskussionsdagar för romer och majoritetsbefolkningen. Enheten informerar om sina uppgifter och sin verksamhet genom att ge ut publikationer. Internationellt samarbete utvecklas i frågor som berör romernas utbildning. Enheten utvecklar informationservice och stödverksamhet och erbjuder dessutom sakkunnig- och rådgivande tjänster.

Enheten för utbildningen för romer har åstadkommit följande förbättringar: en riksomfattande läroplan för språkundervisning i romani i grundskolan år 1992 och reformen av samma plan år 1995 samt en riksomfattande läroplan för språkundervisning i romani i gymnasier år 1998. Undervisningsministeriet godkände yrkesexamen för instruktör i romkultur och specialyrkesexamen för instruktör i romkultur som yrkesinriktade examina i Finland.

Språknämnden för romani

Språknämnden för romani verkar i samband med Forskningscentralen för de inhemska språken. Till nämndens uppgifter hör språkvård, forskning samt utveckling av romanispråket. Forskningscentralen har i samarbete med delegationen för romska ärenden, enheten för utbildning för romer och Finlands romaniförbund årligen arrangerat seminarium i romanispråket.

Romsk politik

Social- och hälsovårdsministeriet publicerade år 1999 en utredning med namnet ”Romanipolitiikan strategiat – Rompolitikens strategi”. Utredningen gjordes av Kyösti Suonoja och Väinö Lindberg. Författarna poängterade betydelsen av följande frågor med tanke på utvecklingen av den romska politiken i Finland:

Romerna befinner sig i en dålig ekonomisk och social situation på grund av sin låga utbildningsnivå, allmänhetens fördomar och diskriminering. Den romska befolkningen har kommit endast halvvägs i sin strävan efter en full och effektiv jämlikhet inom den ekonomiska, sociala, politiska och kulturella sektorn, trots att lagstiftningen, reformen av de grundläggande rättigheterna och olika internationella konventioner garanterar dem jämlikhet. Statens och kommunernas åtgärder för att garantera en fungerande jämlikhet har varit otillräckliga. För att uppnå en verklig jämlikhet och för att

förebygga utslagning förutsätts betydande satsningar på de romska barnens utbildning, minskning av majoritetsbefolkningens fördomar och utbildning inom myndigheterna vad gäller deras förhållande till etniska minoriteter. I Finland kommer den romska kulturen att ses som en rikedom som bör skyddas.

Möjligheterna att lära sig romani måste sträcka sig från dagvården och förskoleundervisningen till vuxenutbildningen. Skolornas språkundervisningsgrupper erbjuder en möjlighet att stöda romska ungdomars identitet. Speciellt språkundervisningen i högstadiet har en stor betydelse för strävandena att förhindra diskriminering. Undervisning kan ges av en språklärare i romani som kommunen anställt eller som flera kommuner har anställt tillsammans. Läraren ambulerar i skolorna inom regionen. Språklärorens uppgifter kan i mån av möjlighet också innehålla uppgifter som skolgångsbiträde, mentor och kurator. Utbildning är det effektivaste sättet att förebygga romernas utslagning, eftersom utslagningen ofta börjar redan i barndomen. Förordningen om barndagvård skall tillämpas. Jämlika möjligheter i förhållande till majoritetsbefolkningens barn skall förverkligas i praktiken. Mera material om den romska kulturen bör produceras för dagvården och förskoleundervisningen. Statsandelarna som kommunerna får bör öronmärkas i fråga om romernas utbildning.

Romernas och samhällets strategier kan mötas i förvaltningen på tre sätt:

1. En gemensam planering kan genomföras genom att tillsätta en romsk grupp i kommunen. Kommunala tjänsteinnehavare och politiska beslutsfattare kan då tillsammans med romerna utveckla romernas levnadsförhållanden och möjligheter till deltagande.
2. Kommuner med endast få romska invånare bör utse en kontaktperson för romer med uppgift att förmedla information. Kontaktpersonen måste få aktuell information från de olika myndigheterna för att ytterligare informera romerna. Dessutom skall personen skapa kontakter med den lokala samarbetsgruppen för rehabilitering för att åstadkomma en mångsidig rehabilitering för romer.
3. Den viktigaste åtgärden på länsnivå är att få länsdelegationerna att bli ständiga förvaltningsorgan.

Delegationen för romska ärenden behöver mera resurser. Delegationens internationella kontakter och antalet utlåtanden har ökat betydligt. Med stöd av statsrådets beslut har delegationen arbetat i samband med social- och hälsovårdsministeriet. Utredningsmännen föreslår att beslutet om tillsättandet av delegationen höjs till laga nivå och att delegationen i det här sammanhanget överförs till undervisningsministeriet. Förslaget motiveras med behovet av att tätare koppla samman den romska politiken med kultur-, språk- samt utbildningspolitiken. Alla dessa sektorer är väsentliga för att skydda den romska kulturen och för att förebygga romernas utslagning.

En kronologisk förteckning över utvecklingen av romernas situation i Finland

1540-1750	Utvisning ur landet och zigenarförordning. Den evangelisk-lutherska kyrkan förbjöd romerna att ta del av kyrkliga tillställningar och sakramenten
1750-1850	Attityderna mjuknade
1850-1900	Negativa åtgärder blev vanligare, Lag om lösdrivare
1900-1969	Zigenarförordningen avskaffades. Den första utredningen om romsk politik 1901. Assimilationspolitikens tid. År 1952 uppskattade man att 1000 romska barn behöver plats på barnhem, barnen fråntogs sina föräldrar och tvångsplacerades på barnhem. Romanispråket fick inte användas officiellt, assimilation av den romska kulturen var ett mål. Politisk reform i slutet av 1960-talet. Assimilationspolitiken fick ge vika för socialpolitiken. Romska föreningar aktiverades

- 1970-1990 Första lagen som förbjuder diskriminering. Romernas samhälleliga uppvakning; social-, utbildnings- och kulturpolitiska åtgärder. Boendeförhållandena förbättrades, vuxenutbildningen inleddes. Utvecklingen av och undervisningen i romani inleddes i grundskolorna.
- 1991- Det internationella samarbetet i frågor som berör minoriteter och mänskliga rättigheter förstärktes. En ny utvärdering av romernas situation. Romernas egen identitet förstärks. Kommittén för grundläggande rättigheter kom med ett förslag om att minoriteternas ställning skall tryggas i grundlagen. Romerna har rätt att bevara och utveckla sitt eget språk och sin egen kultur. Arbetsgruppen ställde sig bakom kommitténs förslag.
- 1995 Den nya grundlagen trädde i kraft. Bl.a. förbjöds särbehandling på grund av ursprung. Romernas rätt till sitt eget språk och sin egen kultur tryggades.
Skollagsreformen innebar att undervisning i romani kan ges som modersmålsundervisning eller alternativt att undervisningsspråket kan vara romani.
Uppfostringsmålen i förordningen om barndagvård fick ett tillägg: Den romska kulturen och romani skall stödas i samarbete med romerna.
Riksomfattande nyheter i radion inleddes på romani en gång per vecka.
- 1997 Lagen om Forskningscentralen för de inhemska språken reviderades så att dess uppgifter också omfattar språkvård och forskning i romani. Språknämnden för romani grundades. Fyra av nämndens medlemmar är romer.
- 1998 Finland undertecknade två internationella konventioner som tryggar minoriteternas rättigheter. Europarådets stadga om regionala språk samt minoritetsspråk. Finland fastställer romanispråket till ett traditionellt, icke-regionalt minoritetsspråk
Europarådets konvention om skydd av nationella minoriteter; Finland namngav romerna som en traditionell minoritet
- 1999 Reform av lagen om Rundradion Ab: Finskspråkiga och svenskspråkiga medborgare skall behandlas på lika grunder i programverksamheten och Rundradion skall tillhandahålla tjänster på samiska, romani och teckenspråk och i tillämpliga delar även för andra språkgrupper i landet.
Totalreform av skollagarna. Undervisning i sitt eget modersmål två timmar per vecka. Minst 4 barn per grupp
Alternativt kan man, i mån av möjlighet, ge helhetsundervisning på det egna modersmålet.
Två utredningsmän skriver Rompolitikens strategi på uppdrag av social- och hälsovårdsministeriet.